

เอกสารชุดประเพณีเมืองเชียงใหม่

ประเพณีการบวช

4.3138

44ป

สภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๕๓

เอกสารชุดประเพณีเมืองเชียงใหม่ ประเพณีการบวช

สภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่
พ. ศ . ๒๕๔๓

เชียงใหม่

เชียงใหม่

ชื่อชุด เอกสารชุดประเพณีเมืองเชียงใหม่ : เล่มที่ ๑

ชื่อเรื่อง ประเพณีการบวช

ผู้เรียบเรียง ศรีเลา เกษพรหม

วัลลก นามวงศ์พรหม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๔๓

จำนวน ๕๐๐ เล่ม

ISBN ๙๗๔-๗๗๙๑-๓๒-๓

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ ส. ทรรศการพิมพ์

อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

บรรณาธิการ

ผศ. จินตนา มัธยมบุรุษ

ผศ. กรรณิกา พันธนะ

นางสินีนากู สมบูรณ์เอนก

คณะกรรมการฝ่ายอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม

นางจินตนา มัธยมบุรุษ

นายประจัญ สมนาวรรณ

นายสมบูรณ์ กันทะปา

นางวันเพ็ญ ณ เชียงใหม่

นายสนั่น ธรรมธิ

สงฆะ **ท้องถิ่น**

๒๙๔, ๓๑๘

สงฆะ

๑๕๒๔๕

LOC00584

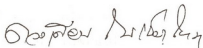
สงฆะเป็ช 000๙55 ๙51 ๖ ๙๖64

คำนำ

การจัดทำหนังสือชุดประเพณีเมืองเชียงใหม่ มีจำนวน ๘ เรื่อง ได้แก่ ประเพณีการบวช, ประเพณีกินแขกแต่งงาน, ประเพณีกินข้าวสลาก, ปาเวณียี่สิบเมือง, พิธีสิบชะตา, ประเพณียี่เพ็ง, ประเพณีทำศพ, การทำนาแบบโบราณล้านนา

เป็นผลสืบเนื่องมาจาก คณะอนุกรรมการฝ่ายอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ ได้เสนอโครงการจัดทำหนังสือชุดประเพณีเมืองเชียงใหม่ขึ้น ด้วยมีเป้าหมายที่จะให้ข้อมูลเชิงปฏิบัติแก่ผู้สนใจที่ได้ไปเป็นแนวทางในการจัดทำประเพณีพิธีกรรมดังกล่าวได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ คณะอนุกรรมการฝ่ายประเพณีเมืองเชียงใหม่ได้จัดทำเสวนา เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างถูกต้องมาเป็นระยะๆ และได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิร่วมเรียบเรียงและรวบรวมเป็นข้อเขียนดังที่ท่านได้เห็นอยู่ในขณะนี้

ข้าพเจ้าในฐานะประธานสภาวัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่ขอแสดงความชื่นชมในความอุตสาหะวิริยะของผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้เสียสละเวลาในการเรียบเรียงหนังสือชุดประเพณีเมืองเชียงใหม่ดังกล่าวด้วยความขอบคุณ รวมทั้งขอขอบคุณอนุกรรมการฝ่ายประเพณีเมืองเชียงใหม่และคณะบรรณาธิการ ที่ทำให้หนังสือชุดประเพณีเมืองเชียงใหม่สำเร็จลุล่วงมาด้วยดี หวังว่าหนังสือชุดประเพณีเมืองเชียงใหม่คงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจทุกท่าน

(เจ้าดวงเดือน ณ เชียงใหม่)

ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่

บทบรรณาธิการ

ล้านนาเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่และเจริญรุ่งเรือง ดังประวัติศาสตร์ที่ได้บอกเล่าสืบกันมา ชาวล้านนายึดมั่นในพุทธศาสนามาเป็นเวลานาน จึงมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาหลายประการ

ประเพณีการบวชของชาวล้านนา เป็นประเพณีที่แสดงภูมิปัญญาในการสืบสานพระพุทธศาสนา ช่วยให้กุลบุตรได้เรียนรู้หนังสือ และสืบต่อความเชื่อที่กล่าวถึงการบวชเพื่อทดแทนบุญคุณบิดามารดา จนเกิดเป็นสำนวนไทยว่า "เกาะชายผ้าเหลือง"

การบวชในสังคมล้านนาประกอบด้วย การบวชพระ บวชเป็นผ้าขาว บวชชี บวชเณรและบวชจุ่งศพ การบวชแต่ละประเภทเหล่านี้แสดงความคิดที่มีต่อบุคคล เช่น ความกตัญญู การสร้างบุญกุศล สิ่งที่ผู้บวชได้รับคือความรู้ในการศึกษาพระธรรมคำสอน และผลที่ผู้บวชเรียนได้รับคือ "คนสุก" เพราะได้รับการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติ และการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของสังคม สังคมและสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ทำให้การบวชในพุทธศาสนามีการถือปฏิบัติน้อยกว่าอดีต อาจเพราะการมีสถานศึกษาหรือสภาพเศรษฐกิจที่แตกต่างไป จึงทำให้ผู้ปฏิบัติไม่อาจถือปฏิบัติได้ถูกต้องหรือได้ครบขั้นตอน

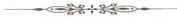
การที่นายศรีเลา เกษพรหม และนายวัลลภ นามวงศ์พรหม ได้มีความมานะพยายาม นำความรู้ และประสบการณ์ตลอดจนความเพียรพยายามในการค้นคว้า เพื่อให้ได้มาซึ่งประเพณีการบวชที่ถูกต้องของชาวล้านนา สภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่จึงใคร่ขอขอบคุณท่านทั้งสองที่ให้ความรู้ที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อชาวล้านนา เพื่อถือปฏิบัติและสืบพุทธศาสนาของอาณาจักรล้านนาให้รุ่งเรืองต่อไป

กองบรรณาธิการ

ประเพณีการบวช

ศรีเลา เกษพรหม

วัลลภ นามวงศ์พรหม

ประเพณีการบวช

การบวชแต่เดิมนั้นเพื่อการศึกษาและประพฤดิธรรม จะได้หลุดพ้นจากวัฏสงสาร เมื่อผู้บวชบำเพ็ญแล้วได้ดวงตาเห็นธรรม ยังได้บอกหนทางสว่างให้แก่พ่อแม่ญาติพี่น้องเป็นเบื้องต้น ต่อมาภายหลังการบวชถือเป็นเพียงประเพณีเท่านั้น คนที่บวชต้องการรู้หนังสือให้อ่านออกเขียนได้ แต่การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยยังมีความย่อหย่อนอยู่ เรื่องที่จะบอกหนทางสวรรค์ให้แก่พ่อแม่พี่น้องยังมีน้อยลง พ่อแม่ที่ยินยอมให้ลูกบวชก็หวังจะได้บุญได้กุศลที่เกิดจากการบวช หากู้ไม่ว่าการทำพิธีบวชอย่างเดียวยังไม่ได้ชื่อว่าได้กุศลได้บุญอย่างสมบูรณ์ แต่การบวชก็ยังมีส่วนติดกับสังคมอยู่มาก คือเมื่อออกมาเป็นฆราวาสก็ยังมีความประพฤดิที่ติกว่าบุคคลที่ไม่ได้บวชเรียน ส่วนพ่อแม่ถึงจะไม่ได้รับการแนะนำจากลูก แต่ก็มีผลต่อความรู้สึกที่ดี เพราะในเมื่อเป็นพ่อพระแม่เณรแล้ว เคยทำสิ่งใดที่เป็นทางบาป ผิดศีลผิดธรรมก็จะพยายามเลิก เช่นเคยหาปฐาปลา เคยดื่มสุราเป็นขึ้นมา เป็นต้น เมื่อประพฤดิอยู่จะถูกชาวบ้านต่อว่า ว่าเป็นพ่อตู้พ่อพระแล้วยังทำอย่างนั้นอีก ทำให้เกิดความละอายแล้วจึงละเลิกไปในที่สุด

การบวชในล้านนา นิยมบวชเป็นเณรตั้งแต่อายุน้อย ยังเป็นเด็กไม่ประสีประสากับโลกวิสัย เมื่อสามเณรมีอายุครบ ๒๑ ปี จึงอุปสมบทเป็น

๒ ประเพณีการบวช

พระภิกษุ ที่ล้านน่านับเอาอายุ ๒๑ ปี เป็นอายุครบที่จะอุปสมบทได้คงเพราะ การนับปีเกิดเร็วไป ๑ ปี เพราะเมื่อมีการเกิดไม่นับอายุเริ่มจากศูนย์ แต่นับ ๑ ปีทันที ดังนั้นเมื่อ ๒๑ ก็เท่ากับอายุ ๒๐ ปี เท่านั้น เมื่อบวชเป็นพระภิกษุได้ ๑๐ พรรษาถือว่าเป็นพระเถระได้แล้ว ตั้งแต่ ๑๐ พรรษาขึ้นไปถ้าได้ศึกษาปริยัติธรรม ศึกษาภาษาบาลีจนสามารถแปลอรรถกถาต่างๆ ได้ และมีวัตรปฏิบัติ อยู่ในพระธรรมวินัย จะได้รับการแต่งตั้งเป็นมหาเถระ เป็นสามเณร เป็นมหาสามเณร เป็นสังฆราชา เป็นราชครู เป็นครูบา เป็นที่เคารพบูชาจากบรรพชิตและคฤหัสถ์

ในสมัยโบราณไม่มีสถานอื่นใดที่จะเป็นที่ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่กุลบุตร มีวัดเท่านั้นที่เป็นศูนย์รวมวิชาการทุกอย่าง เช่นวิชาการแพทย์, การช่าง, การสังคัม, และการศึกษา เป็นต้น ดังนั้นวัดจึงเป็นที่หวังของพ่อแม่ที่ปรารถนาจะให้ลูกชายได้เข้าไปศึกษาเล่าเรียนเพื่อจะได้เป็นคนที่มีรู้หนังสือ จะได้ขีดหน้าชูตาของวงศ์ตระกูล หากมีลูกหลายคนอย่างน้อยขอให้ได้บวชเรียนสัก ๑ คนก็เป็นที่ยอมรับปรารถนาของพ่อแม่แล้ว แม้แต่จะมีลูกเพียงคนเดียว พ่อแม่ก็ยอมสละให้เข้าบวชเรียน โดยไม่หวังพึ่งแรงงานจากลูกของตน

การบวชมีหลายอย่าง คือ

บวชพระ

บวชเป็นผ้าขาว

บวชชี

บวชเณร

และบวชจุศฬ

บวชพระ

ในล้านนานิยมบวชพระจากสามเณรที่มีอายุครบ ๒๑ คืออยู่วัดมา ตั้งแต่เด็ก ถือว่าเป็นผู้ที่บริสุทธิ์ยังไม่เคยผ่านโลกหรือเสพกามมาก่อน

แต่การบวชเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว หรือ เคยมีครอบครัวแล้ว ก็มีเหมือนกัน แต่ความเคารพนับถือจากชาวบ้านจะน้อยกว่าเรียกกันว่า ตู๊ญ ตู๊ญ พิธีบวชพระในล้านนาไม่มีการจัดงานใหญ่โตเหมือนกับการบวชเณร เมื่อเณรมีอายุ ๒๑ ปี บางคนที่ยอยากบวชมากแม้อายุได้เพียง ๒๐ ปีเท่านั้นก็บวชได้ โดยเอาหัวปลีมาสวมทาบ ๑ หัว บวกกับอายุจริงเข้าไปเป็น ๒๑ ปีก็เป็นอันรู้ว่าหัวปลีมีค่าเท่ากับจำนวน ๑ ปี แต่เขาก็ไม่เอาหัวปลีมา ๒ หัวสวมทาบกับคนที่มียอายุ ๑๙ ปีเพื่อบวชพระ คือให้ใช้ได้เพียงหัวเดียว คือที่ขาดไป ๑ ปีเท่านั้น เจ้าอาวาสจะบอกแก่พ่อแม่ของเณรว่า ถึงเวลาที่จะบวชเป็นพระได้ พ่อแม่ก็จะดีใจปลื้มใจอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่เคยได้ปลื้มมาครั้งหนึ่งแล้วเมื่อบวชเป็นสามเณรเมื่อทางเจ้าอาวาสได้กำหนดวันเดือนที่จะบวชพระพ่อแม่ก็จะบอกญาติพี่น้องอีกแต่จะบอกในวงแคบและไม่เอิกเกริก ผู้ที่มีฐานะยากจน ก็จะวิ่งเต้นขอให้ญาติพี่น้องช่วยรับเป็นเจ้าภาพเครื่องไทยทานถวายพระสงฆ์ในวันบวช ที่ต้องใช้อย่างน้อย ๒๐ กว่าสำหรับ โดยขอจากญาติครอบครัวละ ๑ สำหรับ นอกจากเครื่องไทยทานแล้ว ยังต้องเตรียมเครื่องอัฐบริวารอย่างอื่น เช่น บาตร จีวร ไม้เท้า พัดใบตาล เข็มเย็บผ้า ที่กรองน้ำ เกษดินทิพย์ ที่เรียกรวมว่า "ธรรมช็อก" สำหรับเครื่องไทยทานมีชุดใหญ่ ๓ ชุด สำหรับถวายอุปัชฌาย์ และคู่สวด ๒ ชุด เรียกว่าไทยทานถวาย "หัวตาลหางลาน" เมื่อพ่อแม่ญาติพี่น้องของเณรที่จะบวชพระพร้อมแล้ว สมัยก่อนจะให้สามเณรองค์นั้นสึกออกไปเป็นฆราวาส ๓ วัน หรือ ๗ วันก่อน แล้วจึงนุ่งผ้าขาวเตรียมบวชพระ ถ้าจะถามว่าเณรที่สึกออกไปนั้นจะไม่ไปเที่ยวเสพกาม ติดผู้หญิงดื่มเหล้าหรือ ตอบว่าคนสมัยก่อนนั้นถือว่าบาปบุญอยู่ที่ใจ ถ้าทำบาปถึงใครไม่รู้ ตัวเองก็รู้ เมื่อบวชเป็นพระจะไม่มีสงาราคี เณรที่สึกออกไปจะยังมีศีลอยู่ บางคนยังผูกผ้าเหลืองไว้ในเสื้ออีกทีหนึ่ง เพราะกลัวว่าจะขาดเพศจากเณรไป เมื่อครบ ๓ วันหรือ ๗ วัน ก็ถึงวันบวช การบวชพระจะต้องท่อง

สังฆมณฑล ให้คล่อง จะท่องตะกุกตะกักไม่ได้ ถ้าท่องไม่ได้ก็บวชพระไม่ได้ ที่บวชพระไม่จัดงานใหญ่ให้เอิกเกริกเพราะถือว่าเป็นเรื่องของพระสงฆ์ เป็นพิธีกรรมที่ต้องทำในอุโบสถ เมื่อบวชแล้วพระภิกษุใหม่จะอยู่กรรมอย่างน้อย ๗ วัน บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา กรวดน้ำให้แก่พ่อแม่ พ่อแม่จะเป็นสุขที่มีลูกได้บวชเป็น พระเป็นเณร เชื่อกันและเล่ากันว่าบุคคลใดบวชเณรได้โปรดแม่ บวชพระได้โปรดพ่อ

บวชเป็นผ้าขาว

บางรายเมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้วประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยทั้งหมดไม่ได้ จึงลาสิกขาแล้วบวชเป็นผ้าขาว บางรายเมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้ว เบื่อในชีวิตฆราวาสจึงบวชเป็นผ้าขาว เมื่อบวชแล้วก็อาศัยอยู่ในวัดช่วยเหลือพระภิกษุในด้านต่าง ๆ มีบาตร มีบริวารคล้ายกับพระสงฆ์

ผ้าขาวนั้นเมื่อประพฤติปฏิบัติชอบก็เป็นที่น่าถือของชาวบ้านชาวเมือง การบวชเป็นผ้าขาวมีมาเมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว มักจะปรากฏชื่อในศิลาจารึกในล้านนาเสมอ เช่นที่ปรากฏในศิลาจารึกจุลศัริศคือตอยน้อย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ จารึกเมื่อ พ.ศ.๒๐๔๗ ในจารึกอ้างว่าในสมัยพระนางจามเทวีได้มาสถาปนาพระธาตุที่นี่แล้ว ได้ให้ผ้าขาว ๔ คน เป็นผู้อุปฐากรักษาพระธาตุ มี ผ้าขาวเทือน ผ้าขาวคำ ผ้าขาวฟาน และผ้าขาวคม ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๐๔๗ พญาเมกุฎิ กษัตริย์เชียงใหม่สั่งให้รวบรวมลูกหลานที่สืบเชื้อสายมาแต่ผ้าขาวทั้ง ๔ ให้เป็นผู้อุปฐากรักษาพระธาตุ ในศิลาจารึกอีกหลายหลักที่กล่าวถึงผ้าขาวเป็นผู้นำในการสร้างวัด มาในสมัยหลังก็มีตัวอย่างเช่น ผ้าขาวปลี และผ้าขาวดวงดำ ซึ่งปฏิบัติธรรมอยู่ในเขตอำเภอจอมทอง และเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไปทั้งชาวพื้นราบและชาวเขา เป็นต้น

บวชชี

หญิงไม่สามารถที่จะบวชเป็นภิกษุณีได้เหมือนกับสมัยพระพุทธเจ้า ดังนั้นหญิงที่อยากเรียนและประพฤติธรรมจึงโกนผมนุ่งขาวห่มขาวเรียกว่าบวชชี อยู่ในวัด เพื่อหวังความหลุดพ้นจากวัฏสงสาร ต่อมาภายหลังการบวชชีมีความประสงค์หลายอย่าง บางคนบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนธรรม เพื่อกายวาจาใจสงบ บางคนบวชเพื่อต้องการรับใช้พระสงฆ์ บางคนบวชเนื่องจากได้รับความกระทบกระเทือนในด้านจิตใจ เพราะเรื่องครอบครัว เพราะผิดหวังในความรักที่เรียกว่าอกหัก จึงไปบวชเพื่อพึ่งธรรมะให้ใจสงบ

บวชจุ่งศพ

เมื่อมีพ่อแม่ญาติพี่น้องเสียชีวิต ลูกหลานที่เป็นชายระลึกถึงบุญคุณของบุคคลเหล่านั้น จึงได้บวชหน้าศพแล้วจุ่งศพไปสู่ป่าช้า กลับมาอยู่วัด ๓ วันบ้าง ๗ วันบ้าง ๑๕ วันบ้าง ใช้เวลาที่บวชนี้บำเพ็ญศีกลาภานา แล้วกรวดน้ำอุทิศบุญกุศลไปให้ผู้ล่วงลับไป ต่อมาการบวชจึงเป็นการบวชตามกันไปเท่านั้น เห็นศพอื่นมีคนบวชจุ่งศพ มาถึงตัวก็บวชตามอย่างเขาบ้าง โดยไม่รู้ไม่เข้าใจในศีล สมาธิ ปัญญา สมทานศีลก็ให้ผู้อื่นสอนและก็ไม่รู้ว่า ศีลแต่ละข้อให้ละเว้นสิ่งใดบ้าง กลับจากป่าช้ามาก็สึกออกไปแล้ว

บวชเณร

ในล้านนาไม่นิยมการบวชเมื่อมีอายุมาก แต่ก็เหมือนกันที่บวชเมื่อมีอายุ ๒๑ ปีขึ้นไป ถ้ายังไม่เคยมีครอบครัว ความเคารพนับถือจากชาวบ้านจะมีมากกว่าคนที่เคยมีครอบครัวมาก่อน มักจะเรียกกันว่า ตู๊ปู้ หรือ ตู๊ลุง

เพราะถือว่าบุคคลที่เข้าบวชเมื่อมีอายุมากแล้วเป็นผู้ที่ไม่บริสุทธิ์ ได้ผ่านทาง
 โลกวัตรสแห่งกิเลสกรรมมาแล้วแต่ถ้าบวชมาตั้งแต่เด็กถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์หมดจด
 ไม่ได้ผ่านทางโลกมา ดังนั้นในล้านนา จึงจัดงานบวชสามเณรใหญ่โตเรียกว่า
 “ปอยหน้อย” ถือว่าลูกหลานที่จะบวชเณรเป็นลูกผู้ประเสริฐ จึงเรียกกันว่า
 “ลูกแก้ว” การได้เป็นเจ้าของภาพวชเด็กให้เป็นสามเณรถือกันว่าได้บุญมาก
 คนที่ไม่มีลูก หรือมีลูกแต่เป็นผู้หญิงหมด จึงมักจะรับเป็นเจ้าของภาพวชให้แก่
 ลูกของคนอื่น ที่เชื่อกันว่าเป็นเจ้าภาพบวชได้บุญมากคงเชื่อตามคัมภีร์ที่
 เทศน์สั่งสอน หรือคัมภีร์อานิสงส์บวช ที่กล่าวถึงการบวชว่า ถ้าใครได้ให้ลูก
 ของตนไปบวชก็ดี หรือ บวชลูกคนอื่นก็ดีจะมีอานิสงส์มาก ก่อนที่จะมีการ
 บวชเด็กให้เป็นสามเณรได้นั้น ต้องเริ่มจากการให้เด็กไปอยู่ในวัด เรียกว่า
 ชะโยม เสียก่อน

ชะโยม

สมัยโบราณ ชะโยม ใช้เรียกข้าพระภิกษุ ข้าวัด ข้าพระพุทธรูป มีทั้งที่
 เป็นผู้ใหญ่นิว่าหญิงหรือชาย รวมทั้งเด็กด้วย ต่อมาเมื่อเลิกการมีข้าวัดแล้ว
 ชะโยมที่เป็นผู้ใหญ่จึงหายไป เรียกเด็กที่พ่อแม่นำไปฝากเป็นคนรับใช้ในวัด
 และเพื่อเรียนหนังสือว่าชะโยม เด็กที่มีอายุตั้งแต่ประมาณ ๔ ปีขึ้นไป พ่อแม่
 จะนำไปฝากกับพระภิกษุที่วัด โดยให้เป็นผู้รับใช้พระภิกษุสามเณร และ
 พระภิกษุจะสั่งสอนอบรมให้การศึกษาให้ความรู้แก่เด็กคนนั้นเป็นการตอบแทน
 และเรียกเด็กนั้นว่า “ชะโยม” มาจากภาษาขอม (ขญ) แปลว่าข้า, บ่าว ใน
 ศิลลาจารึกของจังหวัดลำพูน คือ จารึก ๑.๓.๑.๑ วัดช่วงซุ่มแก้ว พ.ศ. ๒๐๓๒
 มีว่า “ไว้คโยมอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า ๔ ครั้ว” เมื่อเข้าเป็นชะโยมได้ประมาณ
 ๓-๔ ปี อายุประมาณ ๑๑-๑๒ ปีจึงบวชเป็นสามเณร ต่อมาเมื่อมีโรงเรียน

ประชาชนบาลบังคับให้เด็กเรียนหนังสือจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เด็กจะถูกเกณฑ์เมื่ออายุ ๘ ขวบ จึงเข้าเรียนในโรงเรียนและพ่อแม่จะนำเด็กเข้าเป็นชะโยมเพื่อเรียนหนังสือที่วัดควบคู่กับการเรียน กลางวันเรียนอักษรไทยในโรงเรียน กลางคืนเรียนอักษรธรรมคือตัวเมืองในวัด เมื่อถึงอายุประมาณ ๑๑ ปี ชะโยมจะได้บวชเป็นสามเณร เนื่องจากยังเรียนไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จึงต้องไปเรียนหนังสือในโรงเรียนในขณะที่เป็นสามเณร

หน้าที่ของชะโยม คือตักน้ำกินน้ำใช้ กวาดตูกฎี เก็บขยะในบริเวณวัด เก็บอาหารจากชาวบ้านถวายแก่พระภิกษุ ในตอนเช้าชะโยมจะหามขันโดกที่มีถ้วยชามวางอยู่เต็มเดินตามหลังสามเณรที่อุ้มบาตรชะโยมคนหนึ่งถือถังสตาลคนพื้นเมืองเรียก ระฆังเขาควาย ตีขณะเดินไปตามหมู่บ้าน เมื่อศรัทธาชาวบ้านได้ยินเสียงจะเตรียมอาหารและข้าวสุกใส่บาตร ชะโยมต้องเรียนหนังสือตามที่พระภิกษุสอน ทำงานทุกอย่างตามที่พระภิกษุจะใช้สอย

เตรียมการบวช

เมื่อเป็นชะโยมได้หลายปี เด็กสามารถสูตรเรียน (สวด) อ่านเขียนหนังสือได้แล้ว เจ้าอาวาสจะแจ้งให้พ่อแม่รู้ว่าเด็กควรจะบวชเณรได้ พ่อแม่จะดีใจ และเข้าไปปรึกษาหารือกับเจ้าอาวาส พร้อมกับตกลงกับพ่อแม่ของเด็กคนอื่น ๆ แล้วเจ้าอาวาสและผู้เฒ่าผู้แก่ จะเปิดตำราหาฤกษ์หาวัน วันที่ห้ามบวชเณร บวชพระ บวชชี บวชผ้าขาว การบวชทุกอย่าง ท่านห้ามบวชในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ แรม ๑๔ ค่ำ เป็นวัน “ม้วยสรม” ถ้ามีการบวชในวันนี้ เชื่อกันว่าจะเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีกับพระกับเณรที่บวช ที่สุดอาจถึงตายด้วยเหตุที่ไม่ควรตาย และการบวชเณรมีข้อห้ามอีกประการหนึ่ง คือพี่น้องพ่อแม่เดียวกัน ห้ามบวชพร้อมกัน การบวชแต่ละครั้งจะบวชพร้อมกันหลายคน เมื่อได้

พูดคุยกันหาฤกษ์หาวันได้แล้ว พ่อแม่จะเตรียมเงินทองข้าวของเพื่อใช้ในการบวช พร้อมทั้งต่อเติมบ้านเรือนให้กว้างขวางเพื่อรับรองญาติพี่น้องที่จะมาในงาน โดยรื้อฝาदानหน้าออกแล้วต่อชานออกไปเรียกว่า “ชานคอน” อาน “จานคอน”

บอกบุญแก่ญาติพี่น้อง

ใกล้ถึงวันบวชพ่อแม่หรือญาติจะไปบอกบุญกับญาติพี่น้องที่อยู่ต่างบ้านต่างตำบลหรือแม่แต่ต่างอำเภอ ของที่นำไปในการบอกบุญนั้น มีขันคือพานใส่ดอกไม้ธูปเทียน และผ้าสบงหรือผ้าจีวรวางบนพานแล้วอุ้มไป จึงเรียกการไปบอกญาติอย่างนี้ว่า “ไปผ้าอุ้ม” คือการอุ้มผ้าเหลืองไปบอก เมื่อไปถึงก็ขึ้นไปบนเรือนแล้วก็เล่าเรื่องการบวชลูกบวชหลานให้ญาติฟัง เมื่อญาติมีคำถามอันใดก็ตอบไป เมื่อญาติได้รับการบอกวันเวลาและสถานที่ที่จะบวชถ้าไปได้ก็จะไปร่วมงาน แต่ถ้าไปไม่ได้ก็จะนำเงินใส่ในขันตามแต่ฐานะเรียกว่า “รอม” หรือ “ฮอม” คือให้เป็นเงินช่วยเหลือในการบวช

การเตรียมงาน

ก่อนวันบวช ๒ วัน เด็กที่จะบวชจะโกนผม พ่อแม่ญาติพี่น้องจะช่วยกันอาบน้ำชำระสัณเฑาะว์ ตัดเล็บมือเล็บเท้าให้สะอาด ส่วนชาวบ้านเดียวกันจะมาช่วยกันจัดเตรียมทุกอย่าง จัดของทาน ตั้งเตียงนอนใหม่ ผูกต้นคาเพื่อทำเป็นที่ปักธูปธวัตรเรียกว่า ต้นเงิน เตรียมเรื่องอาหารการกิน เพราะสมัยก่อนไม่มีเนื้อหมูวางขายตามตลาดมากมายอย่างปัจจุบัน เมื่อมีงานปอยจึงต้องฆ่าควายฆ่าหมูกัน อาหารที่ทำเตรียมในวันนี้ ใช้เนื้อและมันหมูลาบผสม

กับข้าว ตะไคร้ ขมิ้น เกลือและพริกคลุกให้เข้ากัน ล้างไส้หมูให้สะอาดแล้วใส่เครื่องที่คลุกไว้เข้าไปให้แน่น นำไปขุดในไม้ไผ่ขีดเป็นตะประกบกัน ๒ ด้าน คีบด้วยไม้ดับแล้วปิ้งไฟเรียกว่า “ไส้อั่ว” หนึ่งหมุดัดเป็นชิ้น ๆ หมักด้วยเกลือให้เค็มบิด ๆ ตั้งกะทะทอดให้พองและกรอบเรียกว่า “แคบหมู” อาหารว่างอย่างอื่นมี ข้าวแคบ ข้าวแต่น ข้าวควย เป็นต้น งานใดที่จะมีขอพื้นเมือง ถ้ายังไม่ได้ทำผามขอ (เวทีขอ) ชาวบ้านจะช่วยกันทำในวันนี้ แต่โดยมากจะทำเตรียมไว้ พร้อมทั้งตัดหนอกกล้วยมาทำขาให้ตั้งได้ ใช้ใบมะพร้าวสานเป็นรูปนก ทำขนมต่าง ๆ เช่น ข้าวแคบ ข้าวแต่น มัดกับคันไม้แล้วเสียบกับต้นกล้วยเรียกว่า ต้นนก มีคันธนูและลูกธนูเพื่อเอาไว้ยิงนก แกะเอาแกนในของต้นกล้วยมาแต่งให้เป็นองคชาติของชายเตรียมไว้ด้วย ของเหล่านี้เพื่อให้ช่างขอได้ใช้เป็นเครื่องมือประกอบการแสดงขอเก็บนกในวันรุ่งขึ้น

วันดา

ก่อนวันบวช ๑ วัน เรียกว่า วันดา เป็นวันเตรียมแต่งดาเครื่องไทยทาน และอาหารที่จะถวายพระสงฆ์ในวันรุ่งขึ้น จึงเรียกกันว่าวันดา วันนี้เป็นวันที่มีกิจกรรมมากกว่าวันอื่นเริ่มจากการฆ่าควายฆ่าหมูที่ลงมือกันตั้งแต่เวลาตีหนึ่ง หนึ่งหมุดัดจะทำเป็นแคบหมูก็ทอดกันตั้งแต่เวลานี้ ทำไส้อั่วและปิ้งไฟ พวกพ่อครัวแม่ครัวก็ต้องทำงานกันตั้งแต่เช้ามีดวันนี้มีการเลี้ยงอาหารตั้งแต่มือเช้า ความจริงคนที่มาช่วยฆ่าควายฆ่าหมูรวมถึงพวกพ่อครัวแม่ครัว ทำอาหารกินกันตั้งแต่ก่อนสว่างแล้ว มีการหลั่งเลือดหมู ลาบควาย คือเอาเนื้อที่ฆ่าใหม่ ๆ ที่เนื้อยังอุ่น ๆ และเดินดู ๆ อยู่มาลาบ เรียกว่า “ลาบใกล้แจ้ง” กิ่งเหล่าน้ำขาว เหล่าน้ำดำ ที่เจ้าภาพหมักและเผาไว้ใช้ล่วงหน้าเวลาเป็นเดือน มีอันนี้ถือว่าเป็นมือที่อร่อยมากที่สุด ทุกคนที่มาช่วยงานทั้งผู้เฒ่าผู้แก่และคนหนุ่ม

คนสาวต่างยืมแยมแจ่มใส หัวเราะเฮฮากันเป็นที่สนุกสนาน เมื่อเลี้ยงข้าวแก่ชาวบ้านที่มาช่วยงานกันแล้ว เวลาประมาณ ๐๙.๐๐ นาฬิกา ช่างซอกก็เดินทางมาถึง ขึ้นไปทักทายแจ้งให้เจ้าภาพรู้แล้ว ก็ขึ้นสู่ผามขอ ผามขอคือเวทีที่ให้ช่างขอและช่างบีขึ้นแสดง กว้างประมาณ ๑.๕๐ เมตร ยาวประมาณ ๒.๐๐ เมตร สูงประมาณ ๒.๐๐ เมตร จากนั้นทางเจ้าภาพจะยกชั้นครูที่เรียกกันว่าชั้นตั้งไปให้ช่างขอ ชั้นตั้งบางแห่งใช้เครื่อง ๔ บางแห่งใช้เครื่อง ๘ คือ มีสวय (กรวย) พลุ ๔ สวยดอกไม้รูปเทียน ๔ หมาก ๔ ขด ๔ ก้อม เมื่อช่างขอที่เป็นผู้ชายรับชั้นตั้งแล้วก็ยกชั้นสูงระดับหน้าผากกล่าวคำขึ้นครู เมื่อขึ้นครูแล้วจึงเด็ดหางสวยดอกไม้ทุกสวยให้ขาดเป็นรูเชื่อว่าถ้าไม่เด็ดหางสวยออกขอจะติดขัดนึกอะไรไม่ค่อยออก อีกอย่างหนึ่งที่ช่างซอกลัวกันสมัยก่อนคือการมุงหลังคาผามขอ ถ้าใช้ผ้าเดินทมุงหลังคาจะทำให้ช่างซอกอึดอัด ภาษาที่ขอไม่สัมผัสกัน ความคิดไม่ว่องไว เมื่อจัดการเรื่องขึ้นครูเสร็จแล้ว ช่างขอจะลงมือขอตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป พี่น้องชาวบ้านและต่างบ้านจะพากันมารอมปอยและฟังชอกกันอย่างตั้งอกตั้งใจ เพราะการขอในช่วงเช้าจะเป็นการขอแบบธรรมะสอนใจ ตอนบ่ายเป็นการขอแบบใช้คำหยาบ เรียกกันว่า “ขอคำได้ขึ้นได้ผ้า”

ไปเอาลูกแก้ว

เมื่อมาที่ไปติดต่อมาในงานแห่ลูกแก้วมาถึงแล้ว พวกหนุ่มสาวจะนำหม่องกลองบางแห่งมีแตรด้วย พร้อมกับพาเด็กชะโยมที่โกนผมไว้ตั้งแต่วันก่อนไปยังวัดที่อยู่ห่างออกไปโดยจะเลือกวัดที่ชื่อเป็นมงคล เช่น วัดตันโชคหลวง, วัดชัยมงคล, วัดศรีสง่า เป็นต้น เมื่อไปถึงวัดที่เลือกแล้ว พวกที่เก่งในทางแต่งหน้าแต่งตัว ซึ่งเท่าที่เห็นโดยมากจะเป็นพวกกะเทยจะช่วยแต่งตัวให้เด็ก

มีการเขียนคิ้วเขียนตาทาปากแดง ชะโลมด้วยเครื่องไล่ลาทาด้วยของหอม ทั้งหลาย ประดับด้วยกำไล แหวน สร้อยสังวาล รวมแล้วคือแต่งให้เหมือน เทวดา หรือแต่งเป็นดั่งกษัตริย์สวามงกุฏ ต่อมาเมื่อล้านนาอยู่ใต้การปกครองของพม่าประมาณ ๒๐๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๐๑ วัฒนธรรมการแต่งตัวลูกแก้วจึงเอาแบบอย่างพม่า คือ นุ่งโสร่งหรือผ้าด้อยสวมเสื้อแพรโพกหัวด้วยผ้าสีต่าง ๆ แบบกษัตริย์พม่า จึงเรียกกันว่าแต่งตัวแบบพม่า เครื่องแต่งตัวลูกแก้วทั้ง ๒ แบบจะเช่าได้จากเจ้าของม้า หรือยืมจากที่อื่น เมื่อแต่งตัวให้เด็กชะโลมเสร็จแล้ว จะเรียกกันว่าลูกแก้วทันที การที่แต่งตัวเหมือนกษัตริย์และมีการขี้ม้าก่อนบวช คงเอาตัวอย่างมาจากครั้งที่เจ้าชายสิทธัตถะออกบวชโดยขี้ม้าออกไปบวชที่ฝั่งน้ำอโนมาหนที่นั่นเอง เมื่อเป็นลูกแก้วแล้วจะได้รับการทะนุถนอมมากแม้แต่ดินก็ไม่ได้เหยียบ ไปทางไหนก็จะมีคนอุ้มไปตลอด จากนั้นลูกแก้ว ตามด้วยคนยกสำหรับกับข้าวที่เตรียมมา จะขึ้นไปกราบเจ้าอาวาสของวัดนั้น เจ้าอาวาสจะให้พรและให้เงินแก่ลูกแก้วด้วย จากนั้นคนอุ้มก็อุ้มเอาลูกแก้วขึ้นนั่งบนหลังม้า กางกันด้วยสัปทน พวกฆ้องกลองและคนหนุ่มสาวที่ไปร่วมแห่ลูกแก้ว พวกนี้แห่พอรำกันนำลูกแก้วกลับไปที่บ้านเจ้าภาพ ในระหว่างทางที่แห่ลูกแก้วมาจะมีเด็กและผู้ใหญ่คอยดู ขบวนแห่กันตามประตูบ้านตลอดทาง เมื่อขบวนแห่มาถึงบ้านลูกแก้วจะถูกอุ้มลงจากหลังม้าพอมายังตรงเชิงบันไดบ้านจะมีคนคอยตักน้ำล้างเท้าให้ลูกแก้ว แล้วจึงอุ้มขึ้นไปพักผ่อนบนเรือน จากนั้นจึงเป็นพิธีเรียกขวัญลูกแก้ว โดยอาจารย์วัดหรือคนที่เก่งในทางนี้ ส่วนมากจะเป็นน้อยหรือหนานที่เคยบวชเรียนมาก่อน และเคยเทศน์มหาชาติ เวสสันดรกัณฑ์มัทรี เพราะว่าการกล่าวคำเรียกขวัญผู้กล่าวต้องใช้เสียงเล็ก พิธีนั้นมีขันผูกข้อมือตั้งไว้ตรงหน้าลูกแก้ว หมอพิธีจะเริ่มกล่าวคำปิดเคราะห์ก่อน ปิดเคราะห์แล้วจึงกล่าวคำเรียกขวัญ เริ่มตั้งแต่ขวัญญาณลูกมาปฏิสนธิในท้องแม่ ๗ วัน ย้ายไปสู่หัว

ของพ่อแล้วกลับสู่ท้องแม่อีกครั้งหนึ่งมีการบรรยายระยะเวลาในการตั้งครรรภ์ การคลอดและการเลี้ยงดูลูกหลังคลอด พ่อแม่ต้องทนทุกข์ทรมานอย่างไรบ้าง เมื่อโตมาถึงขณะนี้พ่อแม่ก็ยังไม่คิดจะเอาลูกไว้ช่วยเหลืองานพ่อแม่ แต่กลับนำลูกไปเข้าวัดเพื่อเล่าเรียนศึกษารวมจนได้บวชเรียนในครั้งนี้อย่างนี้ โดยหวังให้ลูกได้เอาธรรมมาโปรดพ่อแม่ให้ได้บุญได้กุศลก็พอแล้ว การเรียกขวัญนี้ถ้าได้คนที่เก่งทำให้คนทั่วไปร้องไห้ น้ำตาไหลพรากเลยทีเดียวและยังเป็นการสอนคนทั่วไปให้รู้จักกตัญญูต่อผู้มีพระคุณอีกด้วย เมื่อเรียกขวัญเสร็จแล้วจะอุ้มลูกแก้วขึ้นไปบนผามช่างขอเพื่อให้ช่างขอ ชอผูกข้อมือเรียกขวัญอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นจึงเป็นการปักเลี้ยงข้าวกลางวันแก่ญาติมิตรและชาวบ้านที่มาร่วมงาน

นำลูกแก้วไปแ้ว

เมื่อเลี้ยงข้าวกลางวันกันเรียบร้อยแล้ว เวลาประมาณ ๑๓.๐๐ นาฬิกา ลูกแก้วจะถูกแต่งหน้าแต่งตาอีกครั้งหนึ่ง แล้วอุ้มขึ้นหลังม้า พวกหนุ่มสาวตั้งขบวนเพื่อแห่ลูกแก้วไปแ้ว คือไปเยี่ยมญาติผู้ใหญ่ หรือชาวบ้านที่มียศมีศักดิ์ มีหน้ามีตา เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เศรษฐี เป็นต้น เมื่อถึงบ้านท่านเหล่านั้นแล้ว จะอุ้มลูกแก้วและขันผูกข้อมือขึ้นบนเรือนเจ้าของบ้านจะถือเป็นเกียรติและเป็นบุญอย่างยิ่งที่ลูกแก้วเข้าบ้านขึ้นเรือน ท่านจะให้พรผูกข้อมือและใส่เงินทองลงไปในขันผูกข้อมือด้วย ตอนบ่ายในวันนี้จะเป็นการนำลูกแก้วไปแ้วตามบ้านจนถึงเย็น

ในระหว่างที่คนกลุ่มหนึ่งนำลูกแก้วไปแ้วนั้น ทางบ้านของเจ้าภาพก็มีการชอกัน ตอนบ่ายนี้คนที่ชอบฟังชอถือว่าเป็นช่วงที่สนุกมาก เพราะเป็นการชอของช่างชอหญิงและชาย ส่วนคำที่ว่าออกไปนั้นโดยมากจะเป็น

คำหยาบ ซึ่งก็เป็นที่ถูกใจของพวกหนุ่ม ๆ และชายที่อยู่ในวัยเลยกลางคนไปแล้วเรียกว่า “คนสมังเค็ม” เพราะเกือบทุกคนมีอาการมีนเมาสุรารักกันแล้ว มีการแบ่งกันเชียร์ช่างชอ เมื่อช่างชอที่ตนถือหางอยู่ชอถูกใจก็จะร้องรับเรียกว่า “เซ๊ย” เมื่อชอไปถึงประมาณ ๑๗.๐๐ นาฬิกา จะเป็นการชอเกือบนก ช่างปี ๒ คน จะแยกตัวลงไปในบ้านเจ้าภาพเพื่อไปแต่งตัว แสดงเป็นคนเฝ้าดูแลรักษาป่าไม้ และผู้ช่วย เรียกคนหนึ่งว่า “นายอ้าย” เรียกคนหนึ่งว่า “นายกาง” อุปกรณ์ที่เตรียมไว้ก็ยกขึ้นผามช่างชอกันในตอนี้ ต้นนกดั่งไว้ตรงกลางองคชาตวางไว้มุมใดมุมหนึ่งส่วนเรื่องที่จะแสดงการเกือบนกนั้นจะสมมติให้ช่างชอชายหญิงเป็นคู่เวียนกันแล้วพากันเข้าไปหาของป่ามีเห็ด หน่อไม้ รังผึ้ง นก หนูต่างๆ ในระหว่างที่เดินเข้าป่าไปพบกับผู้ดูแลรักษาป่าไม้ ที่ทางราชการหรือทำพญาได้แต่งตั้งไว้ ผู้รักษาป่าจะไม่ยอมให้เข้าไป ๒ คู่เวียนก็ขออนุญาตเข้า ผู้รักษาป่าจึงขอดูหนังสือเดินทาง ถึงตอนนี้จะมีการขอได้ตอบกันอย่างสนุกสนานกว่าจะค้นพบหนังสือเดินทางเป็นใบอย่างอื่นมากมาย เช่น หนังสือตำรายา เป็นต้น เมื่อพบใบอนุญาตแล้วนายอ้ายจะหยิบเอาองคชาตมาประทับแทนตราลงบนกระดาษ การแสดงตอนเกือบนกนี้เป็นตอนที่สนุกที่สุดทำให้ผู้ฟังหัวเราะตลอดเวลาเป็นที่สนุกครื้นเครง และยังสอดแทรกความรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ให้แก่คนฟังอีกด้วย ถึงตอนนี้คนที่ดื่มเหล้ามักจะเกิดการชกต่อยกันขึ้นแต่ก็เป็นการชกต่อยโดยใช้ลูกกวย (หมัด) ชกกันไม่มีอาวุธเป็นมิดหรือไม้ที่จะนำมาทำร้ายกัน การชอจะจบลงด้วยการขอโทษท่านผู้ฟังที่เขาใช้คำไม่สุภาพอย่าได้ถือสาอันใดเลยเพราะเป็นเพียงคำชอที่พูดออกมาเพื่อความสนุกเท่านั้น และขอให้พรแก่คนฟัง เมื่อชอเลิกชาวบ้านจะพากันกลับเหลือเพียงญาติพี่น้องที่ยังอยู่คอยช่วยเก็บกวาดและเตรียมสิ่งของที่จะใช้ในการบวชในวันรุ่งขึ้น

ในตอนเย็นของวันดำนั้น หลังจากเสร็จการฉลองด้วยชอแล้ว ลูกแก้ว

จะอบน้ำล้างเครื่องสำอองออก นุ่งห่มผ้าขาว เมื่อทุกอย่างพร้อมพ่อแม่ ญาติพี่น้องที่ยังอยู่ช่วยงานจะช่วยกันยกเตียง และเครื่องบวชทั้งหมดไปตั้ง ในวิหารที่วัด ในคืนนั้นญาติพี่น้องหรือชาวบ้านที่ไม่ได้มารอขอยในตอน กลางวัน ก็จะมารอมกันตอนค่ำ โดยนำสรวง (ขัน) ใส่ข้าวตอกดอกไม้และเงิน ทองมาให้หน้าคที่นุ่งขาว เด็กที่เป็นนาคจะให้พรตามที่ได้เรียนไว้

วันบวช

พิธีบวชจะเริ่มกันตั้งแต่ประมาณตี ๕ พระสงฆ์ที่นิมนต์ไว้ จะมาพร้อม กันในวิหารคนที่มาร่วมพิธีนอกจากพ่อแม่แล้วก็มีญาติพี่น้องเท่านั้น พระสงฆ์ ใช้เวลาในการบวชอย่างมากประมาณ ๑ ชั่วโมง บวชเสร็จก็เป็นเวลารุ่งอรุณ เมื่อถึงเวลาอาหารเช้าก็จัดอาหารถวายแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนาเป็น อันเสร็จพิธีบวชแต่เพียงนี้ หลังจากนั้นพ่อแม่ญาติพี่น้องจะรวมกันอีกครั้ง หนึ่งเพื่อถวายข้าวของต่าง ๆ ที่มีผู้มาร่วมทำบุญขอยอด รวมถึงปัจจัยเงิน ทองให้แก่สามเณรใหม่

สามเณรที่บวชใหม่จะต้องอยู่กรรม คืออยู่บำเพ็ญศีลภาวนาในวิหาร เป็นเวลา ๓ วัน หรือ ๗ วัน ก่อนนอนทุกคืนเณรใหม่จะนั่งภาวนานับประจำ ๑๐๘ จบ แล้วจะกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว และ อุทิศบุญอันเกิดจากการบวชให้กับพ่อแม่ของตน การบำเพ็ญอย่างนี้เณรใหม่ จะได้รับการฝึกจากเจ้าอาวาสหรือพระก่อนที่จะบวช

ดำหัวแม่ครัว

หลังจากเสร็จสิ้นการบวชแล้ว ภายใน ๓ วัน พ่อแม่พี่น้องหรือ เจ้าภาพในการจัดงาน จะต้องจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้และเงินทองไปดำหัว

พ่อครัวแม่ครัว ด้วยเห็นว่าการเลี้ยงดูแขกเหรื่อที่มาในงานจนสำเร็จเรียบร้อยผ่านไปได้ ส่วนหนึ่งเพราะได้รับความช่วยเหลือจากพ่อครัวแม่ครัวที่เป็นหัวหน้าในการทำอาหารการกิน เพราะไม่ว่าจะเป็นปอยหลวงหรือปอยน้อย พ่อครัวแม่ครัวที่มาทำอาหารจะไม่ได้รับค่าจ้าง เขามาช่วยทำด้วยความสมัครใจและเต็มใจ ดังนั้นเมื่อเสร็จงานแล้วสมควรอย่างยิ่งที่ผู้เป็นเจ้าของเจ้าภาพจะตอบแทนเขา ถ้านำเงินไปให้ก็คงไม่มีใครรับ เพราะจะเป็นเหมือนการจ้างไป คนสมัยก่อนจึงมีวิธีตอบแทนพ่อครัวแม่ครัวโดยนำข้าวสารอาหารแห้ง ส่วนมากจะเป็นข้าวของที่ได้ในการบวชนั่นเอง มีเงินตามแต่จะเห็นสมควร บางท้องถิ่นมีการแห่ข้าวของเหล่านี้ไปให้แม่ครัวที่บ้าน บางท้องถิ่นเจ้าภาพ ๓-๔ คนนำไป การนำของไปให้แบบนี้เรียกว่าการไปดำหัว พ่อครัวแม่ครัว เป็นการขอมออีกทางหนึ่งด้วย เพราะบางทีพ่อครัวแม่ครัวมีอาวุโสแล้ว แต่ยังต้องมารับใช้ทำอาหารให้กิน

สรุป การบวชในสมัยโบราณ มีวัตถุประสงค์เพื่อการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรม ต่อมากการบวชถือเป็นเพียงประเพณีไป แต่ก็มิขัดกับสังคัมอยู่ ที่เด็กจะได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี เมื่อพ่อแม่มีลูกเป็นพระเป็นสามเณรจะทำสิ่งที่เป็นบาปเป็นกรรมก็เกิดความละอายต่อชาวบ้าน ที่จะต่อว่าเป็นแม่พระแม่ตุ้แล้วยังทำบาปอีก

ประเพณีการบวชมีด้วยกันหลายอย่างมี บวชพระ บวชเป็นผ้าขาว บวชชี บวชจุลศพ และบวชเณร การบวชเณรเป็นที่นิยมของคนในล้านนาคงเพราะมีความหวังว่าเด็กจะได้เล่าเรียนหนังสือเล่าเรียนธรรมตั้งแต่ยังเล็ก เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่จะได้มีความรู้และมีความประพฤติดี การบวชเณรแต่ละครั้งพ่อแม่ต้องเสียสละทุกอย่าง ทั้งข้าวของเงินทองและเวลาในการทำมาหากิน คือต้องเตรียมตัวเตรียมของกันเป็นเดือน แต่เมื่อลูกได้บวชแล้วพ่อแม่ก็ปลื้มใจจนลืมความทุกข์ความลำบากในการจัดงาน จึงมีคำพูดว่า “เมื่อลูกได้เป็น

ตนเป็นองค์ พ่อแม่ก็สุขใจ”

อนึ่งการบวช “ลูกแก้ว” นายวัลลภ นามวงศ์พรหม ได้สรุปเรื่องการบวช “ลูกแก้ว” หรือบวชเณร ซึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนไปในปัจจุบัน การบวชลูกแก้วนั้นเป็นวัฒนธรรมที่ชาวล้านนาไทยได้ยอมรับและถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยถือเป็นงานสำคัญยิ่งในครอบครัวและชุมชนนั้น ๆ และจะให้ความสำคัญจัดพิธีที่ยิ่งใหญ่ส่วนมากจะกระทำเฉพาะผู้ที่จะบรรพชาเป็นสามเณรเท่านั้น ก่อนที่จะอนุญาตให้เด็กบวช ท่านเจ้าอาวาสจะนำเด็กไปเข้าสอบ “สามเณรสิกขา” ก่อน หากสอบผ่านก็อนุญาตให้บวชได้โดยเจ้าคณะอำเภอนั้นเป็นผู้ลงนามอนุญาต และสอบถาม พ่อ-แม่หรือผู้ปกครองของเด็กว่าจะอนุญาตให้เด็กบวชหรือไม่ หากได้รับอนุญาตก็จะได้กำหนดวันบวชโดยวันนั้นจะต้องเป็นวันดีที่สุดในเดือนนั้น

การเตรียมการก่อนบวช เจ้าภาพจะได้พิมพ์บัตรเชิญเพื่อแจกบอกบุญญาติพี่น้องคนที่รู้จักมิตรสหายทั้งในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้าน บางงานหากมีบวชพร้อมกันหลายคนหรือเจ้าภาพมีฐานะดีก็จะไปติดต่อช่างซอที่มีชื่อเสียงเป็นที่นิยมของคนทั่วไปมาขอในงาน พร้อมกันนั้นก็เตรียมหางอง (เตี้ยง) สำหรับนอน ผ้าແหล็บ (ผ้าปูที่นอน) หมอน มุ้ง ผ้าห่ม อัฐบริวาร ครบ ๘ อย่าง และเครื่องใช้ที่สมควรแก่สมณะ เช่น รองเท้า, รั่ม, กระโถน, คนโท, ย่าม, พัด, ผ้าปูที่นั่ง, ผ้ากราบพระ เป็นต้น สำหรับเด็กที่จะบวชก็เตรียมท่องคำบรรพชา และเตรียมท่องบทป็นพร (อ่าน ป็นปอน) ไว้ให้พร้อม

ใกล้ถึงวันกำหนดงาน เจ้าภาพก็จะไปบอกบุญแจกการ์ดให้ญาติพี่น้อง บางเจ้าภาพก็จะนำเอาผ้าสบง จีวร ดอกไม้ ธูปเทียนใส่พานหรือถาด เดินไปบอกบุญ ซึ่งเรียกว่า “แอ้วพระอุม” หรือ “แอ้วผ้าอุม” เพื่อให้ญาติพี่น้องไปร่วมงานทำบุญพร้อมกัน พอถึงวันดาคือวันเตรียมงาน เจ้าภาพจะเอาเครื่องอัฐบริวารไปตั้งไว้ให้ญาติพี่น้องที่ได้รับการบอกบุญมาร่วม “ฮอมครัว” โดย

จะเชิญผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยบวชเรียนมาแล้วมานั่ง ปั่นปอน และจะจัดคนจดบัญชีผู้ที่มาออมครัวไว้ทุกราย ที่ขาดไม่ได้ คือจัดหาอาหารเลี้ยงต้อนรับโดยไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ส่วนที่วัดก็มีการทำความสะอาดบริเวณวัดให้เรียบร้อยเพื่อจัดสร้างผามแม่ครัว (โรงครัว) และผามขอ

ถึงวันจัดงาน เจ้าภาพจะนำเด็กที่จะบวช (บรรพชา) ไปโกนหัว โกนคิ้ว อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด เมื่อได้เวลาที่จะนำเด็กไปวัดที่บรรพชาหรือบ้านเจ้าภาพก็จะนำเด็กไปแต่งตัวที่วัดหรือบ้านอื่นที่ไม่ห่างไกลนัก ในชุด "ลูกแก้ว" คือแต่งเป็นชุดกษัตริย์หรือเจ้าชาย เขียนคิ้ว แต่งหน้าทาปากสวมชฎาอย่างสวยงาม เครื่องแต่งกายชุดลูกแก้วนี้จะมีให้เช่าหรือยืมจากคณะลูกแก้วได้ หลังจาก "แต่งหย่อง" ลูกแก้วแล้ว ก็จะจัดขบวน "แห่ลูกแก้ว" ไปวัดที่จะบรรพชาหรือบ้านเจ้าภาพ ขบวนแห่นั้นก็จะจัดให้เจ้าภาพอุ้มพานผ้าไตร อุ้มขันข้าวตอกดอกไม้ หรือไม้ก็เป็นอัฐฐบริวาร เครื่องสังฆทานเพื่อถวายพระอุปัชฌาย์ หรือพระสงฆ์ที่ร่วมพิธีบรรพชา ส่วน "ลูกแก้ว" ก็จัดให้ขี่ม้าบ้าง ขี่คอคนหนุ่มบ้าง บางแห่งที่มีช้างก็ขี่ช้าง คล้ายกษัตริย์หรือเจ้าชาย ลูกแก้วจะพนมมือไปตลอดทาง เครื่องดนตรีที่ใช้แห่ เช่น กลองถึงบ้อม กลองมอชิง หรือกลองปู้เจ้ แล้วแต่วัดนั้น ๆ จะมีกลองชนิดไหน สำหรับลูกแก้วที่ขี่ม้า เจ้าของม้าจะต้องกำกับม้าด้วยเพื่อไม่ให้ม้าสะดุ้งตกใจ เมื่อขบวนแห่ลูกแก้วไปถึงที่หมายจะมีพิธี "อัญเชิญมัจฉิมือ" โดย ปู่อาจารย์ ที่เสียดิและมีความเชี่ยวชาญในพิธีอัญเชิญมาทำพิธีตามประเพณี จัดทำขันบายศรีให้สวยงามตั้งไว้ตรงหน้าลูกแก้ว แล้วทำพิธีจนเสร็จสิ้น

บางแห่งที่มีชอกก็จะให้ช่างชอกอัญเชิญด้วยทั้งนี้เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ลูกแก้ว โดยพรรณนาเป็นบทขอที่ไพเราะทั้งยังอนุรักษประเพณีการไถ่ลูกแก้วเหมือนการไถ่กัญหา ซาลิ ของพระเจ้ากรุงสุโขทัย ในเรื่องพระเวส-

สันดร ช่างชอบางคน “ชอฮ่ำ” จนทำให้เจ้าภาพถึงกับร้องไห้ด้วยความ
 ตื้นตันใจหลังจากที่ได้ทำพิธีอ่องขวัญของช่างชอแล้ว เจ้าภาพก็จะนำลูกแก้ว
 ไปอาบน้ำชำระร่างกายอีกครั้ง แล้วให้นุ่งห่มด้วยผ้าชุดขาวเพื่อเตรียมเข้า
 พิธีบวช (บรรพชา) ซึ่งเป็นพิธีกรรมของพระสงฆ์ที่จะเป็นผู้ดำเนินการตาม
 ระเบียบโดยมีพระอุปัชฌาย์เป็นประธานให้สำเร็จเป็นสามเณร ต่อไป

คำว่า “ลูกแก้ว” นั้นหมายถึงเด็กที่จะเข้าสู่พิธีบรรพชาเป็นสามเณร
 เป็นผู้ที่มีบริสุทธิ์สดใสประดุจดั่งแก้วเจียรไน หรืออีกความหมายหนึ่ง ลูกเป็น
 ประดู่ แก้วใจ ของพ่อแม่ เมื่อลูกได้เสียสละเข้าบวชในพระพุทธศาสนา พ่อ-
 แม่จะปลื้มปีติยินดีอัมเอบใจ ดังนั้นจึงเรียกลูกคนนั้นว่า “ลูกแก้ว” ผู้จะพา
 พ่อแม่ขึ้นสู่สวรรค์

การอ่องขวัญลูกแก้ว

เจ้าภาพจะไปเชิญ “ปู่อาจารย์” หรือปู่จารย์ ที่มีความรู้ในการทำพิธี
 และเป็นผู้มีเสียงไพเราะมาเป็นผู้เรียกขวัญหรือ “อ่องขวัญลูกแก้ว” โดย
 มากปู่อาจารย์จะเป็นคนเคยบวชเรียนและเคยเทศน์มหาชาติมาก่อน มีลีลา
 การเรียกขวัญอย่างไพเราะเพราะพริ้งกินใจเป็นทำนองร่ายเมืองเหนือ
 เจ้าภาพจะเตรียม “ขันปอกมือ” หรือ “พานบายศรี” ไว้ตรงหน้าลูกแก้วซึ่ง
 นั่งพับเพียบรออยู่ ส่วนปู่อาจารย์เข้านั่งข้างหนึ่งทำพิธีอ่องขวัญหรือเฮียก
 ขวัญตามขั้นตอน ดังนี้

- การปิดเคราะห์ คือ ไส้เสียดัจฉัยโร สิ่งชั่วร้ายออกจากตัวพระ
 ลูกแก้ว
- การเล่ากำเนิด คือการเล่าเรื่องราว หรือประวัติลูกแก้ว นับแต่
 เกิดมาจนถึงปัจจุบันว่าได้รับการเลี้ยงดูและได้รับการศึกษาอย่างไร ที่เข้ามา

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก

เชียงใหม่

ประเพณีการบวช ๑๙

บวชนี้มีวัตถุประสงค์อะไร การพรรณนาความยากลำบากของพ่อแม่ที่ได้เลี้ยงลูกมานั้น ก่อให้เกิดความรัก ความกตัญญูต่อลูกแก้ว บางคนถึงกับร้องไห้สะอึกสะอื้น เพราะมีความสำนึกตนถึงความบกพร่องที่เคยกระทำมา

การสอนลูกแก้ว ปู่อาจารย์จะสอนให้ลูกแก้วเป็นคนดี สำรวมระวังตั้งอยู่ในศีล ๑๐ หรือ ศีล ๒๒๗ ปฏิบัติอยู่ในคลองวัตร อันดีงาม เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งของพ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองและเป็นเรือสำหรับข้ามฝั่งสาคร คือ สังสารวัฏ ให้พ่อแม่ได้รับความสุขเพราะความกตัญญูทวดเทวีของลูกชาย

- เรียกขวัญ ตามความเชื่อว่าทุกคนมีขวัญอยู่ ๓๒ ขวัญ กระจายอยู่ทั่วร่างกาย คราใดคนเราได้รับความกระทบกระเทือนสะดุ้งหวาดผวา ขวัญจะหนีออกจากร่าง เรียกว่า ขวัญหนี ขวัญล่า ขวัญหาย ต้องเรียกให้มาอยู่กับตัวเพื่อจะได้มีความสุขสวัสดิ์ แล้วปู่อาจารย์จะพรรณนาว่า

ข้าจกเรียกร้องขวัญเจ้าว่ามา	สามสิบสองขวัญนายแมนโคลคลาพลัดพราก
ขวัญหนีจากไปไกล	อยู่แดนไพรพนาเวศ
สิงขรเขตด่านดินแดน	หิมพานต์ไกลแสนโยชน์
บมีที่เอมโอชสวัสดิ์	บ่เหมือนอยู่ธานีเมืองใหญ่
ของกินไขว่โภชนา	มาหะขวัญมาเซยขึ้นเจ้า
สามสิบสองขวัญจุงเต้าได้เทียมมา	ทั้งขวัญปาทาหัตถางามเจื่อน
ขวัญขาลื้อนงามเงา	ขวัญนมเนาและขวัญแหล่
ขวัญหูแสฟังเสียง	ขวัญตาเมียงม่ายแยม
ทั้งขวัญแก้มและนาสิก	ขวัญมุขทาปากด้าน
สามสิบสองขวัญเจ้าไปอยู่ย่านแดนใด	ขอเชิญมาไว้เข้าสู่
สถิตย์อยู่ที่ขันบายศรี	เสวยอาหาร ตีรสอร่อย
ข้าวปลามีบ่น้อยสรรพสิ่งนานา	ทั้งปลาข้าวหนมและข้าวต้ม

มีทั้งหน่วยล้มและมูลผลา	เอทีจุงมามาเทอะขวัญเจ้า
หื้อพระลูกแก้วเจ้าสบายใจ	มีศรีใสสว่างหน้า
มีความสุขบานเบิกฟ้า	อยู่เที่ยงหมั้นนิรันดร
อัชชเชยโส	อัชชเชยโส อัชชมังคโล
ข้าขอยอประณมกรกายเกล้า	อันเชิญคุณพระเจ้าเลิศสาคราญ
มาบันดาลลิตธิโยค	จักเอาฝ้ายมหาโชคมงคล
มาผูกมัดมือตนพระลูกแก้ว	หื้อได้ผ่องแผ้วเกษมโส
สรรพระโชคชัยไทลมาสู่	เข้าเจ้าสูเนานาน
มัดมือซ้ายหื้อขวัญขานมาสู่	มัดมือขวาขวัญอยู่กับตน
เป็นสรรพระมงคลเลิศแล้ว	หื้อขวัญนายผ่องแผ้วสวัสดิ
ร้อยปีบหื้อไปที่อื่น	พันและหมื่นปีบหื้อไปที่ไหน
ขอหื้อมีสรรพระชัยโชคกว้าง	เกษมสุขสอาดศีลสวัสดิ
เชยยตุกะวัง เชยยังคลัง เชยยโสตถิ ภาวันตุ โว	

การบวชและการเป็กข์

การบวชหรือการบรรพชา คือ กิจเบื้องต้นของสามเณร ลูกแก้วจะเข้าไปกราบไหว้พระรัตนตรัยด้วยการนำเทียนประเคนบนแท่นพระพุทธรูป หรือที่โต๊ะหมู่บูชา กล่าวคำไหว้พระแล้วกราบ ๓ ทน กลับมารับเอาเครื่องบวช คือ บริหารจากพ่อแม่ โดยลูกแก้วจะกราบไหว้พ่อแม่ ๓ ทนอย่างเดียวกับการกราบพระรัตนตรัย เพราะถือว่า พ่อแม่เป็นพระของลูกมีค่าเท่ากับพระรัตนตรัย ควรที่ลูกจะต้องกราบไหว้ เพื่อสวัสดิมงคลแก่ตน ลูกแก้วนำเอาบริหารและเทียนเข้าประเคนพระอุปัชฌาย์ กราบ ๓ ทน เปล่งคำขอ บรรพชาว่า เอสาหัง ภันเต สุจริปริณิพตัมปิ ตัง ภาคะวันตัง สรณัง คัจฉามิ

ธัมมัญจะ ภิกขุสังฆัญจะ ลเภยยาหัง ภันเต ตัสสะ ภะคะวะโต ธัมมวินะเย
 บัพพัชชัง

ทุดิยังปาหัง ภันเต (ว่าอย่างบทต้น)

ตติยัมปาหัง ภันเต (ว่าอย่างบทต้น)

อิมานิ กาสายานิ วัตถานิ คเหตุวา ปัพพาเซถะ มัง ภันเต อนุกัมปัง
 อุทาทยะ

ทุดิยัมปิ (ว่าอย่างบทสอง)

ตติยัมปิ (ว่าอย่างบทสอง)

แล้วยื่นผ้าน้อมไปให้พระอุปัชฌาย์แล้วกราบ ๓ ทน นั่งพับเพียบรอฟังโอวาท
 จากพระอุปัชฌาย์ (สอนนาค) ต่อไปพระอุปัชฌาย์จะให้โอวาทเริ่มต้นจาก
 การให้เรียนรู้เรื่องราวพระรัตนตรัยก่อนแล้วจึงพูดถึงการบวชและกิจการมที่
 ควรทำขณะบวชเป็นพระหรือสามเณร จบแล้วพระอุปัชฌาย์จะให้ลูกแก้วนำ
 เอาผ้าจีวรออกไปครอง เพื่อเป็นสามเณร เมื่อห่มครองแล้วถือตันเทียนไป
 ประเคนพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งเพื่อขอศีล ๑๐ ข้อของสามเณรจนจบ ถือกัน
 ว่าพอพระสงฆ์ กล่าวนำมาถึง ตติยัมปิ สังฆัง สระณัง คัจฉามิ ถือว่าจบไตร
 สรณาคัมแล้วเป็นสามเณรโดยสมบูรณ์จากนั้นถือตันเทียนเข้าไปขอนิสัยจาก
 พระอุปัชฌาย์และเตรียมบาตรเข้าอุโบสถ เพื่อจะทำพิธีเป็กข์ หรืออุปสมบท
 ต่อไป

บั้นพรหรือพรพระใหม่

ในล้านนาพระสงฆ์นิยมให้พรแบบ “คำเมือง” คือเป็นคำให้พรแบบ
 ร่ายยาวเป็นโวหารที่ไพเราะและมีความหมายในเชิงให้กำลังใจและประสาท
 พรอันวิเศษสุดแก่เจ้าภาพ มีทั้งคำปณิธานส่วนตัวและคำอุทิศบุญกุศลแก่

เทพเจ้าและบรรพชน คำให้พรนั้น ขึ้นต้นด้วยคำว่า

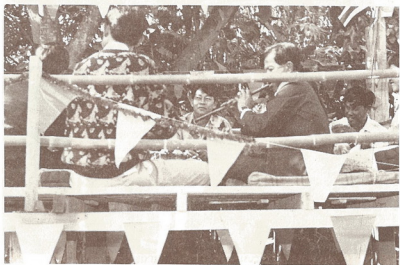
ยถา วาริวหา ปุรา ปรีปุเรนติ สาครัง เอวะเมวะอิโต ทินนัง เปตานัง
อุปกัมปะติ อิจฉิตัง ปัตถิตัง ตุมหัง ขิปปะเมวะ สมะมิชชะตุ สัพเพ ปุเรนตุ
สังกัมปะปา จันโท ปิณณระโส ยะถา มณิโชติ ระโส ยถา

เอวังโหตุ ตีและอชชะในวันนี้	ก็หากเป็นวันดี
เป็นวันดีถ้อยวิเศษ	เหตุนี้หมายมี
สมณะศรัทธาและมุละศรัทธา	ทั้งภายในและภายนอก
ทุกตัว ชอก อาณา	สมณศรัทธานั้นเล่า
ประกอบด้วย.....(บอกชื่อ)	เป็นเค้าเป็นประธาน
หนแห่งห้องภายนอกหมายมี	(บิดามารดา หรือเจ้าภาพ)
พร้อมญาติพี่น้องเผ่าวงศ์	ต่างก็มีเจตนาฝ่ายแม่
มีเมตตาแก่พระศาสนา	ได้ยกตัวผู้ข้าและอาตมา
หือเป็น (สามเณรใหม่หรือภิกษุภาวะใหม่)	ว่าฉันนี้แท้ดีหลี
ด้วยเดชบุญราศีอันผ่านแล้ว	ขอหือแล้วคำปรารถนา
หือที่ภูฐานะทิสสะหันไปต่อหน้า	หือได้ผืนแผ่นผ้าและเงินค่า
บุญกุศลอันนี้้นำไปรอด	ต่อเท้ายอดนิพพานา
แม้เกิดในโลกาแหล่งใด	ขอหือได้สหพะโชคชัยมี
มีสะหริที่ฆาเทียงเท้า	นั้นจุงจักมีเทียงแท้ ดีหลี ฯลฯ
ตกเมื่อลูนปางหล้า	หือกลายเป็นสะเปาคำล่ำประเสริฐ
เอาท่านทั้งหลายไปเกิดชั้นฟ้าและนิพพานา	นั้นจุงจักมีเทียงแท้ดีหลี

สัพพีติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ มา เต ภวัตตวันตฺราโย สุขี
ที่ชายโก ภาวะ อภิวาทนะ สี ลิสส นิจจัง วุทธมา ปะจา ยีโน จัตตาโร อัมมา
วัณณันติ อายุ วัณณ สุขัง พะลัง

เจ้าภาพถือผ้าไตรบวช

ผามช่างขอ

๒๔ ประเพณีการบวช

การแห่ลูกแก้ว

ลูกแก้ว

พระคู่สวดกำลังถามอนุศาสน์แก่สามเณรผู้ที่จะอุปสมบท

Ampai

สถาบันสอนออกแบบพมอำไพ เชียงใหม่

สถานศึกษาวิชาชีพ รางวัลพระราชทาน ประจำปีการศึกษา 2541

เปิดสอนหลักสูตรวิชาชีพช่างเสริมสวย และ ช่างตัดผมชาย

มีเงินกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา

จบการศึกษาแล้วบรรจุเข้าทำงานได้ทันที

129/1-4 ถนนมูลเมือง (สี่แยกสมเพชร) อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

(053) 210567-8, 211345 FAX : (053) 210567

เอกสารชุดประเพณีเมืองเชียงใหม่

- เล่มที่ ๑ : ประเพณีการบวช
เล่มที่ ๒ : ประเพณีกินแขกแต่งงาน
เล่มที่ ๓ : ประเพณีกินข้าวสลาก
เล่มที่ ๔ : ป่าเวณีปีใหม่เมือง
เล่มที่ ๕ : พิธีสืบชะตา
เล่มที่ ๖ : ประเพณียี่เป็ง
เล่มที่ ๗ : ประเพณีทำศพ
เล่มที่ ๘ : การทำนาแบบโบราณล้านนา

